

انجمن علمی فقه‌پژای تطبیقی ایران

فصلنامه حقوق برای بین الملل

Criminal Policy Regarding Health and Safety Regulations in the Framework of Iranian and European Union Law

Fatemeh Ameri Siahoei*¹, Ahmad Reza Vanaki²

1. Assistant Professor, Department of International Law and Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)

2. Assistant Professor, Department of Law and Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 89-107

Corresponding Author's Info

ORCID: 0009-0005-3834-6642

TELL: +989171619525

Email:

Fatema.ameri58@gmail.com

Article history:

Received: 03 May 2023

Revised: 01 Jun 2023

Accepted: 14 Jun 2023

Published online: 22 Jun 2023

Keywords:

Criminal Policy; Health and Safety Regulations; Iranian Law; European Union Law.

ABSTRACT

Workplace accidents (such as the Plasco Building Accident) are one of the most important issues that have received special attention from public opinion and public law policymakers in recent years. These accidents often cause serious harm to the poor and low-income segments of society, because the lack of appropriate health and safety conditions and mechanisms often affects work environments and workshops with poor financial support. The purpose of the present study, which was compiled using a descriptive-analytical method and library tools, is to explain the criminal policy of Iran and the European Union in relation to health and safety regulations. The findings of the present study show that in designing and directing criminal policy regarding health and safety regulations, it is necessary to emphasize and focus heavily on the role of non-governmental organizations in monitoring and reporting dangerous cases. This has been done well in the European Union policy-making model and good results have been achieved; but unfortunately, in Iranian law, this issue has not been given the attention of policymakers despite the proliferation of scattered laws and regulations, and this has led to other incidents, including the Metropol building incident, occurring after the Plasco building incident.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2023 The Authors.

How to Cite This Article: Ameri Siahoei, F & Vanaki, AR (2023). "Criminal Policy Regarding Health and Safety Regulations in the Framework of Iranian and European Union Law". *Journal of International Criminal Law*, 1(2): 89-107.

انجمن علمی فقه‌برای تطبیق ایران

فصلنامه حقوق جزای بین‌الملل

www.iclj.ir

فصلنامه حقوق جزای بین‌الملل

دوره اول، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۲

سیاست جنایی راجع به مقررات ایمنی و بهداشت در چارچوب حقوق ایران و اتحادیه اروپا

فاطمه عامری سیاهوئی*^۱، احمدرضا ونکی^۲

۱. استادیار، گروه حقوق بین‌الملل و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

۲. استادیار، گروه حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

چکیده

حوادث محیط کار (مانند حادثه ساختمان پلاسکو) یکی از موضوعات بسیار مهمی است که در سال‌های اخیر مورد توجه ویژه افکار عمومی و سیاست‌گذاران حقوق عمومی قرار گرفته است. این حوادث در اغلب موارد آسیب‌های جدی به اقشار ضعیف و کم‌درآمد جامعه وارد می‌کنند؛ زیرا که فقدان شرایط و سازوکارهای مناسب ایمنی و بهداشت اغلب متوجه محیط‌های کاری و کارگاهی با پشتوانه مالی ضعیف می‌باشد. هدف از پژوهش حاضر که با روش توصیفی-تحلیلی و ابزار کتابخانه‌ای گردآوری شده است، تبیین سیاست جنایی ایران و اتحادیه اروپا در ارتباط با مقررات ایمنی و بهداشت می‌باشد. یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که در طراحی و جهت‌دهی به سیاست جنایی راجع به مقررات ایمنی و بهداشت لازم است تأکید و تمرکز بسیار زیادی بر نقش‌آفرینی سازمان‌های مردم‌نهاد در جهت نظارت و اعلام موارد خطرناک گردد. این امر در الگوی سیاست‌گذاری اتحادیه اروپا به خوب انجام یافته و نتایج خوبی نیز حاصل گردیده است؛ اما متأسفانه در حقوق ایران، این موضوع علی‌رغم تورم قوانین و مقررات پراکنده، مورد توجه سیاست‌گذاران قرار نگرفته است و همین امر باعث شده است که پس از حادثه ساختمان پلاسکو، حوادث دیگری از جمله حادثه ساختمان متروپل رخ دهد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۸۹-۱۰۷

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۰۰۰۹-۰۰۰۵-۳۸۳۴-۶۶۴۲

تلفن: ۹۸۹۱۷۱۶۱۹۵۲۵+

ایمیل: Fatema.ameri58@gmail.com

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۱۴

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۰۳/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۴/۰۱

واژگان کلیدی:

سیاست جنایی، مقررات ایمنی و بهداشت، حقوق ایران، حقوق اتحادیه اروپا.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد، تغییر جزئی و کار روی حاضر به صورت غیرتجاری را دارند.

© تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده می‌باشد.

مقدمه

هزینه‌های انسانی، اجتماعی و اقتصادی ناشی از حوادث شغلی، صدمات و بیماری‌ها و بلایای بزرگ صنعتی از دیرباز باعث نگرانی در همه سطوح از محل کار فردی گرفته تا سطح ملی و بین‌المللی بوده است. اقدامات و استراتژی‌هایی که برای پیشگیری، کنترل، کاهش یا حذف خطرات به ویژه خطرات شغلی طراحی شده‌اند، در طول سال‌ها به‌طور مستمر برای همگام‌شدن با تغییرات فنی و اقتصادی، توسعه یافته و اعمال شده‌اند. با این حال، علی‌رغم بهبودهای مداوم و آهسته، حوادث و بیماری‌های شغلی همچنان بسیار زیاد است و هزینه آن‌ها از نظر رنج انسانی و بار اقتصادی همچنان قابل توجه است. گزارش‌های اخیر سازمان بین‌المللی کار (ای.ال.او) تخمین زده است که سالانه ۲ میلیون مرگ‌ومیر شغلی در سراسر جهان رخ می‌دهد که بیشترین نسبت این مرگ‌ومیرها ناشی از سرطان‌های مرتبط با کار، بیماری‌های گردش خون و عروق مغزی و برخی بیماری‌های واگیر است. نرخ کلی سالانه تصادفات شغلی، کشنده و غیرکشنده، ۲۷۰ میلیون برآورد شده است. حدود ۱۶۰ میلیون کارگر از بیماری‌های ناشی از کار رنج می‌برند و حدود دو سوم آن‌ها در نتیجه چهار روز کاری یا بیشتر از کار دور هستند. پس از سرطان‌های ناشی از کار، بیماری‌های گردش خون و برخی بیماری‌های واگیر و آسیب‌های شغلی تصادفی چهارمین عامل اصلی مرگ‌ومیر ناشی از کار است (Benjamin, 2008: 3). داده‌های اخیر از ای.ال.او و سازمان جهانی بهداشت نشان می‌دهد که نرخ کلی حوادث و بیماری‌های شغلی به آرامی در بیشتر کشورهای صنعتی در حال کاهش است؛ اما در کشورهای در حال توسعه در حال افزایش است. حوادث شغلی و صنعتی همگی ناشی از عوامل قابل‌پیشگیری هستند که با اجرای اقدامات و روش‌های شناخته‌شده و موجود قابل‌رفع هستند. این امر با کاهش مداوم نرخ تصادفات در کشورهای صنعتی نشان داده شده است. بنابراین استفاده از استراتژی‌های پیشگیرانه مزایای انسانی و اقتصادی قابل‌توجهی را ارائه می‌دهد. قوانین و مقررات مناسب، همراه با ابزار کافی برای اجرا، برای حفاظت از ایمنی و سلامت کارگران ضروری است. قانون، اساسی‌ترین اساس نظم و عدالت اجتماعی است. بدون

آن، یا در جایی که اجرا نمی‌شود، درها به روی همه اشکال سوءاستفاده باز است. بنابراین، هر کشوری باید اقدامات لازم را برای حفاظت از ایمنی و سلامت کارگران انجام دهد. این امر ممکن است با وضع قوانین یا مقررات یا با هر روش دیگری که با شرایط و رویه ملی مطابق با مشورت با سازمان‌های نماینده کارفرمایان و کارگران مربوطه باشد انجام شود. قانون به‌طور مستقیم اجزای خاصی از شرایط کار و محیط کار، از جمله ساعات کار و ایمنی و بهداشت شغلی را تنظیم می‌کند. همچنین در مورد مقررات مربوط به اتحادیه‌های کارگری و ماشین‌آلات، چانه‌زنی جمعی وجود دارد که شرایط را برای مذاکره بین کارفرمایان و کارگران ایجاد می‌کند (Kamardeen & Abid, 2024: 17-18). با توجه به حساسیت‌های بسیار بالایی که در جوامع مختلف نسبت به نیروی کار وجود دارد، پژوهش حاضر که با روش توصیفی-تحلیلی و با ابزار کتابخانه‌ای گردآوری شده است به دنبال پاسخ به این پرسش می‌باشد که رویکرد حقوق ایران و اتحادیه اروپا نسبت به مقررات ایمنی و بهداشت چگونه است؟ در ارتباط با پیشینه پژوهش حاضر می‌توان به، مقاله کاظمی و کاظمی تحت عنوان «ارزیابی سیاست‌های مسکن شهری در سه دهه اخیر در ایران با رویکرد HSE» اشاره داشت. از نظر نویسندگان، «شناخت تاریخچه ایمنی در دنیا و ایران می‌تواند چشم اندازی برای آینده باشد. بشر از زمانی که خود را شناخته در پی تلاش و فعالیت بوده و طبیعتاً در مسیر زمان، تحولاتی را پشت سر گذاشته است. در دوره‌هایی که زندگی بشر از شکار و صید و یا کشاورزی تأمین می‌شده، به سبب سادگی ابزار، عوارض وابسته به شغل (ایمنی و بهداشت محیط کار) ناچیز بوده است و در اکثر موارد از چند خراش با زخم ساده تا حداکثر شکستگی اعضاء تجاوز نمی‌کرده است، ولی به تدریج که صنعت پیشرفت کرد و نیروی محرکه مکانیکی و الکتریکی به وجود آمد، خطرات نیز به همان نسبت افزایش یافت» (کاظمی و کاظمی، ۱۴۰۲: ۱). همچنین مقاله فرهاد و همکاران تحت عنوان «نقش سیستم مدیریت HSE در بهبود عملکرد بهداشت، ایمنی و محیط زیست سازمان‌ها و توسعه پایدار (مطالعه موردی)» جالب توجه است. از نظر نویسندگان «امروزه سازمان‌ها تلاش می

حدود دو قرن ذیل یک فعالیت واحد فعالیت داشته و وظایف آن‌ها از همدیگر غیرقابل تفکیک بوده است. در این اثنا بهداشت حرفه‌ای بخش مهمی از سلامت کارکنان را تشکیل می‌دهد به نحوی که با ارائه خدمات کاملاً فنی و با کنترل عامل‌های زیان‌آور محیط کار از وقوع بیماری در کارکنان پیشگیری می‌کند و با ایجاد محیط‌های کاری سالم، ریسک‌پذیری شخص و محیط را در بروز خطر به حداقل ممکن کاهش می‌دهد» (تقدیسی، ۱۳۸۵: ۲).

سازمان‌های بین‌المللی مختلف مانند سازمان جهانی کار، سازمان بهداشت جهانی و ... نیز به بحث بهداشت حرفه‌ای و سلامت شغلی اهمیت زیادی می‌دهند. در سال‌های اخیر نگرش سازمان‌ها و جوامع نسبت به انسان دگرگون شده است. طبق این نگرش، توجه به سلامت و ایمنی محیط کار و سرمایه‌گذاری در آن به‌خاطر حفظ و ارتقای آن به‌عنوان یک محور اساسی در توسعه پایدار سازمان‌ها، مورد توجه صاحبان صنایع و دولت‌مردان قرار گرفته است. «مدیریت ایمنی و بهداشت حرفه‌ای من‌جمله با ارزش‌ترین دارایی‌های افراد جوامع و کشورها است که به‌عنوان یک استراتژی با اهمیت نه‌تنها سلامتی شاغلین را در نظر می‌گیرد بلکه تأثیر مثبت و قابل ملاحظه‌ای در انگیزش، بهره‌وری، رضایت شغلی، اثربخشی و کیفیت کلی زندگی افراد جامعه دارد. در مدیریت بهداشت حرفه‌ای تمام مسائل ایمنی و بهداشتی مشاغل مختلف به‌صورت تخصصی بررسی می‌گردد» (قره‌یگی، ۱۳۹۶: ۱).

۲- قوانین و مقررات ایران در ارتباط با ایمنی و بهداشتی

هر کشوری در حوزه سلامت و امنیت محیط کار مقرراتی وضع نموده که با توجه به مقدار توسعه‌یافتگی در کشورها، شدت و ضعف آن متفاوت است. در ایران نیز در این راستا قوانین متعددی وجود داشته و بعد از انقلاب نیز همچنین توجه خاصی به این امر شده است (محمدی رزاق، ۱۳۹۵: ۵). در حقوق ایران مسئله بهداشت و ایمنی حرفه‌ای در قوانین، آیین‌نامه‌ها و ضوابط وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و شرکت‌های مختلف ذکر شده است که برخی از موارد به نحو منتخب به خصوص مهم‌ترین آن‌ها، مورد اشاره قرار خواهد گرفت: الف.

کنند مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست، یک سیستم مناسب در جهت حفظ و ارتقا محیط کار سالم بدون هیچگونه حادثه، آسیب و آلودگی ایجاد کنند سیستم مدیریت HSE ابزاری است برای کنترل و بهبود عملکرد بهداشت، ایمنی و محیط کار در کلیه برنامه‌های توسعه‌ای صنعتی و غیرصنعتی، در واقع این یک سیستم ادغام یافته و یکپارچه است که کلیه منابع انسانی و تجهیزاتی و مالی در حمایت از یکدیگر برای تأمین سلامت و محیطی عاری از هر گونه حادثه و آسیب به کار گرفته می‌شوند.» (فرشاد و همکاران، ۱۳۸۵: ۶). همان‌طور که مشاهده می‌گردد اغلب پژوهش‌های صورت گرفته در ارتباط با مقررات ایمنی و بهداشت اساساً جنبه حقوقی ندارند و دوم این‌که به طریق اولی رویکردی تطبیقی و تجزیه و تحلیل مقررات موجود نیز در ادبیات پژوهشی و سوابق آن وجود ندارد؛ که همین امر جنبه جدید و نوآوری پژوهش حاضر محسوب می‌گردد.

۱- مفهوم قواعد ایمنی و بهداشتی

به‌طور کلی برای این که افراد و اشخاص از آسیب‌ها و صدمات محفوظ و در امان بمانند، ایجاد قواعد ایمنی و بهداشتی در ابتدا و سپس رعایت آن‌ها امری لازم و ضروری است. وجود این قواعد در محیط‌های کاری نیز بسیار اهمیت دارد و باعث بالا رفتن کیفیت و افزایش اطمینان و راندمان خواهد شد. ضمناً وضعیت ایمنی و بهداشت و محیط زیست سه مؤلفه سلامت (جسمی و روحی)، ایمنی (فیزیکی، شیمیایی و زیستی) و محیط زیست (طبیعی و انسانی) را دارا می‌باشد (بابایی و همکاران، ۱۴۰۰: ۴۱۷-۴۱۸). امروزه با گسترش پر سرعت صنایع و تکنولوژی، ریسک بروز حوادث ناشی از کار، بیماری‌های شغلی و همچنین آلودگی‌های زیست محیطی رو به افزایش است. با توجه به اهمیت پیشگیری از این مخاطرات، حتی اخیراً بعضی از دانشگاه‌های کشور به تربیت دانشجو در تخصص‌های نو و جدید میان رشته‌ای من جمله رشته سلامت، ایمنی و محیط زیست (اچ اس‌ای) پرداخته‌اند (دارابی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۴۸).

«بهداشت و ایمنی پیش از ایجاد تشکیلات نظام‌یافته امروز در جهان ذیل عنوان اچ‌اس‌ای، در صنایع مختلف با سابقه‌ای

دستورالعمل‌ها، حداقل الزامات را برای اجرای تدریجی با در نظر گرفتن شرایط و قوانین فنی به‌دست‌آمده در هر یک از کشورهای عضو اتخاذ کنند. فلذا دستورالعمل‌های اروپایی توسط قانونگذاران هر کشور عضو به قوانین ملی منتقل می‌شوند. دستورالعمل‌های اروپایی در مورد امنیت در محیط کار حداقل استانداردهایی را برای محافظت از کارگران و تأمین ایمنی آن‌ها تعیین می‌کند. کشورهای عضو ممکن است هنگام انتقال دستورالعمل‌ها از این استانداردها فراتر روند، اما نمی‌توانند دستورالعمل‌های موجود را کاهش دهند (Bernatt et al, 2024: 31-32). ب. دستورالعمل چارچوب: یکی از مهم‌ترین اسناد در زمینه امنیت در حوزه کار، دستورالعملی است که به دستورالعمل چارچوب شهرت دارد. هدف این دستورالعمل ارائه اقداماتی برای بهبود ایمنی و سلامت کارگران در محل کار است. این قانون برای همه بخش‌های فعالیت، اعم از دولتی و خصوصی، به‌جز فعالیت‌های خدمات عمومی خاص، مانند نیروهای مسلح، پلیس یا برخی خدمات حفاظت مدنی اعمال می‌شود. این شامل اصول مربوط به پیشگیری از خطرات، حفاظت از ایمنی و سلامت، ارزیابی خطرات، حذف خطرات و عوامل حادثه، اطلاع‌رسانی، مشاوره و مشارکت متوازن و آموزش کارگران و نمایندگان آن‌ها می‌باشد (Burgess et al, 2016: 151-152). ج. منشور جامعه حقوق اساسی اجتماعی کارگران: منشور جامعه حقوق اساسی اجتماعی کارگران، که در ۹ دسامبر ۱۹۸۹ توسط اعلامیه‌ای توسط همه کشورهای عضو، به استثنای بریتانیا، به تصویب رسید، اصول اصلی را که مدل قانون کار اروپا بر آن استوار است، ایجاد کرد و توسعه آن را شکل داد. مدل اجتماعی اروپا در دهه بعد حقوق اساسی اجتماعی که در منشور جامعه اعلام شده، بیشتر در منشور حقوق اساسی اتحادیه اروپا توسعه یافته است که با تصویب معاهده لیسبون در ۱ دسامبر ۲۰۰۹ از نظر قانونی لازم الاجرا شد. ماده ۱۹ در این منشور در پرداختن به مسئله امنیت کار بیان می‌کند (Prosser, 2010: 102-103). د. منشور حقوق اساسی اتحادیه اروپا: منشور حقوق اساسی اتحادیه اروپا (منشور) حقوق اساسی همه ساکنان اتحادیه اروپا را گرد هم می‌آورد. این سند برای ایجاد سازگاری و وضوح در حقوق

آیین‌نامه کمیته حفاظت فنی و بهداشت کار؛ ب. آیین‌نامه چگونگی بازرسی کار موضوع تبصره ماده ۹۹ قانون کار؛ ج. مجموعه مقررات حفاری شرکت نفت ایران؛ د. مجموعه مقررات ایمنی عمومی شرکت ملی نفت ایران؛ ه. ماده ۸۵ قانون کار؛ و. آیین‌نامه حفاظت فردی؛ ز. آیین‌نامه کمیته حفاظت فنی و بهداشت کار؛ ح. قانون باز نشستگی پیش از موعد کارگران مشاغل سخت و زیان‌آور؛ ت. آیین‌نامه اجرائی قانون بازستگی پیش از موعد کارگران مشاغل سخت و زیان‌آور؛ ی. مواد ۱۰، ۱۴ و ۱۵ قانون حفاظت خاک؛ ک. قانون حفظ و حراست منابع آب‌های زیرزمینی؛ ل. قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا؛ س. ماده ۵۵ قانون شهرداری؛ ش. قانون مدیریت پسماندها؛ ط. قانون تشکیلات و وظایف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (به‌طور خاص بند ۲ ماده ۱ و آیین‌نامه مربوط به این ماده)؛ ص. سند ایمنی و سلامت شغلی ویژه کارکنان بیمارستان‌ها؛ ض. مواد ۱۰ و ۱۱ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست؛ ع. آیین‌نامه حفاظت فردی؛ غ. ماده ۶۰ قانون تأمین اجتماعی.

۳- قوانین و مقررات اتحادیه اروپا در ارتباط با ایمنی و بهداشت

در این قسمت به برخی از مهم‌ترین مقررات اتحادیه اروپا در خصوص ضوابط قانونی ایمنی و بهداشت اشاره می‌شود: الف. معاهده عملکرد اتحادیه اروپا: اتحادیه اروپا دستورالعمل‌هایی را در حوزه امنیت و سلامت در کار بر پایه بنیان‌های حقوقی مذکور در ماده ۱۵۳ معاهده عملکرد اتحادیه اروپا ایجاد کرده است. ماده ۱۵۱ این معاهده مقرر می‌دارد: ارتقای اشتغال، بهبود شرایط زندگی و کار، حمایت اجتماعی مناسب، گفت‌وگو بین مدیریت و کارگر، توسعه نیروی انسانی با هدف اشتغال بالا و پایدار و مبارزه با محرومیت، از اهداف اتحادیه اروپا و کشورهای عضو هستند. و در ماده ۱۵۳ بیان می‌دارد که اتحادیه به منظور دستیابی به اهداف ماده ۱۵۱ از فعالیت‌های کشورهای عضو در زمینه‌های مختلف را حمایت و آن‌ها را تکمیل خواهد کرد که مهم‌ترین مورد آن بهبود به ویژه در محیط کار برای محافظت از سلامت و ایمنی کارگران می‌باشد. در این راستا پارلمان اروپایی و کنسول می‌توانند در زمینه‌های مذکور در بند ۱ ماده ۱۵۳، از طریق

۴-۱- تشخیص اهمیت حفظ و گسترش اصول ایمنی و بهداشتی

محیط کار همواره برای کارگران و حتی کارفرمایان مخاطراتی به همراه داشته است. این مخاطرات بسته به مقتضیات شغلی شدت و ضعف می‌یابد. اشتغال به بعضی مشاغل ریسک‌های فراوانی برای بشر ایجاد می‌کند. هر ساله تعداد زیادی حادثه در محیط کار به وقوع می‌پیوندد و کارگران زیادی با عوارض محیط‌های کار زیان‌آور دست و پنجه نرم می‌کنند. این عوارض ممکن است به صورت کوتاه مدت بروز پیدا کند اما گاهی اثرات بلندمدتی نیز در پی دارد که بعضاً سال‌ها بعد ابعاد و میزان آن نمایان می‌شود. عدم رعایت قوانین ایمنی و بهداشت حتی ممکن است افرادی خارج از محیط کار را مورد آسیب قرار دهد. مانند آلودگی ناشی از عناصر رادیواکتیو که از حوادث هسته‌ای نشأت می‌گیرد و عوارض جانبی آن ممکن است حتی بر نسل‌های بعدی بشر نیز اثرات مخرب داشته باشد (Beken, 2007: 69-70). علاوه بر آن حوادث ناشی از کار ممکن است مازاد بر زیان‌های مادی، زیان‌های معنوی بسیاری نیز در پی داشته باشد که هم فرد زیان‌دیده و هم خانواده و نزدیکان وی را متضرر نماید. به لطف وجود رسانه‌های جمعی اخبار مرتبط با حوادث و بیماری‌های محیط کار با سرعت زیادی در فضای مجازی انتشار می‌یابد و در صورت وقوع بی‌احتیاطی و بی‌مبالاتی و نقض مقررات ایمنی و بهداشت، کارفرمایان و نهادهای نظارتی، به شدت تحت فشار افکار عمومی و مورد خشم مردم قرار می‌گیرند. دولت‌ها نیز نه‌تنها خارج از این دایره فشار نیستند، بلکه همواره به واسطه وظیفه‌ای که در راستای تقنین قوانین، تعریف ضمانت‌اجراهای مناسب و اجرای آن‌ها و کنترل و نظارت دارند توجهات زیادی را به خود معطوف ساخته و نوک پیکان انتقادات به سمت آن‌ها نشانه می‌رود. با عنایت به موارد فوق به می‌توان گفت تدوین مقررات ایمنی و بهداشت، برای استقرار نظم، امنیت روانی و رضایت‌مندی جامعه ضروری بوده و اهمیت بسیاری دارد که از چشم دول مختلف پنهان نمانده است (Tatiya, 2010: 15-16).

برخی از حوادث ناشی از نقض قوانین ایمنی و بهداشت، فجایع بسیار دلخراشی را رقم زده است و تأثیرات مادی و

ایجاد شده در زمان‌های مختلف و به روش‌های مختلف در کشورهای عضو اتحادیه اروپا معرفی شد. منشور حقوق اساسی اتحادیه اروپا به ایمنی در محیط کار نیز اشاره دارد و در ماده ۳۱ حق بر خورداری از ایمنی را از حقوق کارگر برمی‌شمارد. همچنین در ماده ۳۲ درخصوص ایمنی جوانان در محیط کار، ایشان را محق می‌داند که در مقابل مشاغلی که ایمنی ایشان را به خطر می‌اندازد محافظت شوند (Bogg, 2024: 77-79). ه. چارچوب استراتژیک اتحادیه اروپا در خصوص امنیت در کار؛ و. ارکان اروپایی حقوق اجتماعی؛ ز. چارچوب تبلیغاتی کنوانسیون ایمنی و سلامت شغلی؛ این کنوانسیون به‌عنوان ابزاری که چارچوب تبلیغاتی را تعیین می‌کند، به منظور ارائه درمان منسجم و سیستماتیک در مورد مسائل ایمنی شغلی و ترویج به رسمیت شناختن کنوانسیون‌های موجود در مورد ایمنی شغلی طراحی شده است. هدف این کنوانسیون ایجاد و اجرای سیاست‌های ملی منسجم در مورد ایمنی شغلی از طریق گفتگو بین دولت، سازمان‌های کارگری و کارفرمایی و ترویج فرهنگ ایمنی پیشگیرانه ملی است (Scriven & Hodgins, 2011: 202-). ح. کنوانسیون امنیت و سلامت حرفه‌ای ۱۹۸۱.

۴- شباهت‌های سیاست جنایی ایران با اتحادیه اروپا در خصوص مقررات ایمنی و بهداشت

امروزه در سراسر جهان دولت‌های مختلف قوانین بسیاری در این حوزه تقنین نموده‌اند. ایران و اتحادیه اروپا نیز با تشخیص اهمیت این امر هر دو به وضع قوانین مرتبط به این حوزه پرداخته‌اند. در ایران قوانین این حوزه به صورت پراکنده تدوین شده‌اند و چارچوب نظام‌مندی برای آن‌ها وجود ندارد. در اتحادیه اروپا نیز چالش مشابهی وجود دارد. بنابراین یکی از شباهت‌های ایران و اتحادیه اروپا خلاء قوانین مدون و نظام‌مند در حوزه قوانین ایمنی و بهداشت است. با شناسایی این خلاء هر دو به سمت طراحی قواعد منسجم برای این موضوع حرکت می‌کنند.

مرکز آبادان رخ داد. در پی وقوع این حادثه، بخشی از برج شماره ۲ متروپل فروریخت. این حادثه ۴۳ فوتی و ۳۷ نفر مصدوم داشته است (صباعی، ۱۴۰۲: ۱-۲).

همانطور که اشاره شد، حوادث مذکور تأثیر شگرفی بر افکار عمومی و دولت‌ها گذاشت و اهمیت و نیاز تدوین یک مجموعه قوانین منسجم، یادآوری گردید. یکی از شباهت‌های نظام حقوقی ایران و اتحادیه اروپا، وجود خلاءهای متعدد در زمینه این مقررات است. از این رو هر دو نظام حقوقی، با در نظر داشتن اهمیت و ضرورت این قواعد، سعی در شناسایی خلاءها و رفع آن‌ها دارند. منطقی‌ترین تدوین قوانین منسجم توأم با سیستم نظارتی قوی و ضمانت اجرای الزام‌آور، برای هر دو نظام حقوقی ضروری به نظر می‌رسد.

۲-۴- سیاست‌های اتخاذ شده در جهت کاهش موارد نقض

هر دو نظام حقوقی ایران و اتحادیه اروپا به وضع قوانینی در حوزه اجاس‌ای پرداخته‌اند و در جهت تضمین اجرای این قواعد، ضمانت‌های متعددی نیز پیش‌بینی شده است. شاید بتوان مهم‌ترین شباهت نظام حقوقی ایران و اتحادیه اروپا در سیاست کیفی اتخاذ شده در حوزه ایمنی و بهداشت را، رویکرد پیشگیرانه این دو دانست. منطقی‌ترین سیاست پیشگیرانه از مزایای بیشتری نسبت به سایر رویکردها برخوردار است. زیرا علاوه بر تأمین حقوق اساسی کارگران، تلفات و هزینه‌های ناشی از نقض را با پیشگیری از حوادث تضمین سلامت محیط کار، به صورت چشمگیری کاهش می‌دهد. این سیاست پیشگیرانه در قوانین به اشکال مختلفی تجلی می‌یابد؛ از جمله آن‌ها می‌توان به آموزش، نظارت و... اشاره داشت که ذیلاً به برخی از موارد آن می‌پردازیم.

۲-۴-۱- نظارت

نظارت یکی از سیاست‌های پیشگیرانه‌ای است که ایران و اتحادیه اروپا در قالب‌های مختلف از آن بهره می‌برند. برای مثال می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

الف. در دستور العمل چارچوب آمده است که نظارت بهداشتی باید بر اساس سیستم‌های ملی برای کارگران فراهم شود. به خصوص گروه‌های خطر حساس باید در برابر خطراتی که

معنوی بسیار گسترده‌ای بر مردم بر جای گذاشته و در پی آن با واکنش شدید از جانب افکار عمومی مواجه گردیده است که حتی پس از گذشت سال‌ها به دست فراموشی سپرده نمی‌شوند. این حوادث و آسیب‌ها در گرایش دولت‌ها به تدوین قوانین مدون در این زمینه تأثیر شگرفی داشته‌اند. در ادامه به برخی حوادث مهم ناشی از نقض قوانین ایمنی و بهداشت در ایران و جهان اشاره می‌گردد:

الف. «فاجعه یونیون کارباید یا فاجعه بوپال در اثر نشت گاز سمی دفع آفات متیل ایزوسیانات در کارخانه آمریکایی یونیون کارباید در شهر بوپال هند رخ داد. در این واقعه که یکی از بزرگترین حوادث صنعتی در تاریخ جهان به شمار می‌رود، حدود سه هزار و پانصد نفر از کارکنان کارخانه جان خود را از دست دادند. همچنین حدود ۱۶۰۰۰ نفر طی چند ماه بر اثر این فاجعه جان باختند» (Asbury, 2024: 234).

ب. فاجعه چرنوبیل حادثه‌ای هسته‌ای بود که در ۲۶ آوریل ۱۹۸۶ (۶ اردیبهشت ۱۳۶۵) در راکتور هسته‌ای شماره ۴ نیروگاه چرنوبیل، در نزدیکی شهر پریپیات در شمال جمهوری شوروی سوسیالیستی اوکراین از اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی رخ داد. این فاجعه یکی از دو بحران هسته‌ای است که بر اساس مقیاس گر رویدادهای بین‌المللی هسته‌ای و رادیولوژیک، در گروه شماره ۷ (بالاترین مقیاس) طبقه‌بندی شده است (Hseham, 2024: 44).

ج. آتش‌سوزی و ریزش ساختمان پلاسکو، حادثه‌ای بود که صبح روز پنجشنبه ۳۰ دی ۱۳۹۵ در چهارراه استانبول واقع در مرکز تهران رخ داد. در پی وقوع این آتش‌سوزی، ساختمان پلاسکو به طور کامل فرو ریخت. ساختمان پلاسکو در حالی پس از سه ساعت و سی دقیقه سوختن، فرو ریخت که تعداد زیادی مأمور آتش‌نشانی در حال مهار آتش‌سوزی، در بیرون و داخل ساختمان بودند و عده‌ای از آن‌ها زیر آوار ناشی از فرو ریختن ساختمان ماندند و کشته شدند (خراسانی زواره و شکوهی، ۱۳۹۶: ۱۲۰-۱۲۱).

د. فروریختن ساختمان متروپل حادثه‌ای بود که ظهر روز دوشنبه ۲ خرداد ۱۴۰۱ در خیابان امیرکبیر (امیری) واقع در

مضاف بر ارائه توضیحات کافی به کارگر و کارفرما از وظایف بازرسان کار است.»

۴-۲-۲- تدابیر اتخاذ شده در خصوص مشاغل سخت و زیان آور

کاهش خطرات و مضرات مشاغل سخت و زیان آور و به حداقل رساندن حوادث آن‌ها از دیگر سیاست‌های پیشگیرانه ای است که در قوانین اتحادیه اروپا و ایران پیش‌بینی شده است. برای مثال:

الف. دستورالعمل EC/۳۷/۲۰۰۴ در مورد فعالیت‌هایی اعمال می‌شود که در آن‌ها کارگران در اثر کارشان در معرض مواد سرطان‌زا یا جهش‌زا قرار می‌گیرند یا احتمال دارد که در معرض آن‌ها قرار گیرند. در مورد هر فعالیتی که احتمال خطر قرار گرفتن در معرض مواد سرطان‌زا یا جهش‌زا را در پی داشته باشد، ماهیت، درجه و مدت قرار گرفتن در معرض کارگران باید تعیین شود تا امکان ارزیابی هرگونه خطر برای سلامت یا ایمنی کارگران فراهم شود و تدابیری را که باید انجام شود را مشخص کند. ارزیابی باید به‌طور منظم تمدید شود و در صورت بروز هرگونه تغییر در شرایطی که ممکن است بر قرار گرفتن کارگران در معرض مواد سرطان‌زا یا جهش‌زا تأثیر بگذارد، کارفرما باید اطلاعات مورد استفاده برای ارزیابی را به مقامات مسؤول در صورت درخواست آن‌ها ارائه دهد. هنگام ارزیابی خطر، باید تمام مسیرهای قرار گرفتن در معرض آن مانند جذب از طریق پوست در نظر گرفته شود. هنگامی که ارزیابی خطر انجام می‌شود، کارفرمایان باید توجه ویژه‌ای به هرگونه تأثیرات مربوط به سلامت یا ایمنی کارگران در معرض خطر خاص داشته باشند.

ب. در دستورالعمل EC/۵۴/۲۰۰۰ محافظت در برابر عوامل بیولوژیکی آمده است: در صورت اجازه فعالیت، کارفرما موظف است با توجه به شرایط استفاده و سطح دانش علمی، عوامل مضر را با مواد غیرخطرناک یا کم‌خطر جایگزین کند. علاوه بر این، اگر خطری برای ایمنی یا سلامت کارگران وجود داشته باشد، کارفرما باید اطمینان حاصل کند که این خطر به میزان کافی کاهش می‌یابد. کارفرما ممکن است در این جهت

به‌طور خاص بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد محافظت شوند. ضمانت اجرایی که از قواعد عمومی این دستورالعمل ناشی می‌شود در ماده ۵ تصریح می‌دارد که کارفرما موظف است ایمنی و سلامت کارگران را از هر جنبه مرتبط با کار تضمین کند. در مواردی که طبق ماده ۷، کارفرما از خدمات یا افراد خارجی ذی‌صلاح دعوت می‌کند، این امر باعث برکناری او از مسؤلیت‌های خود در این زمینه نمی‌شود. تعهدات کارگران در زمینه ایمنی و بهداشت در کار بر اصل مسؤلیت کارفرما تأثیری نخواهد داشت.

ب. دستورالعمل EC/۱۰۳/۱۹۹۳ حداقل اقدامات عملی را با هدف تشویق به بهبود سلامت و ایمنی کارگران در کشتی‌های ماهیگیری تعیین می‌کند. بر اساس این سند، کشورهای اتحادیه اروپا باید اطمینان حاصل کنند که کشتی‌ها به‌طور منظم توسط مقامات دارای اختیار خاص برای اطمینان از انطباق با این دستورالعمل بررسی می‌شوند.

ج. در ایران نیز کمیته حفاظت فنی و بهداشت کار طبق ماده ۹۳ قانون کار در جهت نظارت بر حسن اجرای مقررات حفاظت فنی و بهداشتی در محیط کار و پیشگیری از حوادث و بیماری‌ها و همچنین در جهت ایجاد مشارکت کارگران، کمیته حفاظت فنی و بهداشت کار ایجاد شد.

د. مطابق با ماده ۱ این آیین‌نامه چگونگی بازرسی کار موضوع تبصره ماده ۹۹ قانون کار، «بازرسان کار وظیفه بررسی و تحقیق کلیه مراتب در جهت نظارت بر حسن اجرای مقررات قانون کار و آیین‌نامه‌های مربوطه به ویژه مصوبات شورای عالی حفاظت فنی و مقررات حمایتی را دارند. آنان باید از همه قسمت‌های کارگاه بازرسی ایمنی به عمل آورند و با توجه به نوع صنعت و نوع کار، به آیین‌نامه‌های مربوطه توجه و به مواد آن استناد نمایند. بازرسان کار اگر ادامه کار دستگاه یا قسمتی از کارگاه را خطرناک تشخیص دهند موظفند تا مراتب را به نحو کتبی از طریق اداره خود جهت توقف کار و رفع خطر به کارفرما ابلاغ کنند». مطابق با ماده ۶ آیین‌نامه، «در صورت لزوم راهنمایی و آموزش حضوری

مصادیق سیاست‌های پیشگیرانه در نظام حقوقی ایران و اتحادیه اروپا در جهت کاهش حداقلی آسیب‌های محیط کار به کارگران با شرایط خاص اشاره می‌گردد:

الف. دستورالعمل EEC/۸۵/۱۹۹۲ در مورد حمایت از زنان باردار، زنانی که به تازگی زایمان کرده‌اند و زنانی در دوره شیردهی هستند، تدوین شده است. این سند، دستورالعمل‌هایی را برای ارزیابی خطرات مربوط به وظایف، حرکات و وضعیت‌های خاص (مانند بلند کردن بار سنگین، جابجایی بار، کار در شب) ایجاد می‌کند. همچنین مربوط به قرار گرفتن در معرض عوامل شیمیایی، فیزیکی و بیولوژیکی و استرس‌های جسمی و روحی است که به ویژه برای زنان باردار یا شیرده و فرزند آن‌ها خطرناک تلقی می‌شود. این دستورالعمل که مصوب سال ۱۹۹۲ می‌باشد مقرراتی را وضع می‌نماید که به‌طور کلی عبارتند از: مواردی از قبیل اینکه کشورهای عضو اتحادیه اروپا باید کارفرمایان و کارگران زن را از دستورالعمل‌های کمیسیون اروپا در مورد خطرات سلامت و ایمنی در محل کار ناشی از مواد خطرناک و فرآیندهای صنعتی مطلع کنند. در صورت شناسایی خطرات، کارفرمایان باید از کارگران زن مربوطه محافظت کنند؛ به‌عنوان مثال، با انتقال آن‌ها به موقعیت دیگری یا اعطای مرخصی. در صورت اعطای مرخصی، کارفرما باید حقوق کار و پرداخت کمک‌هزینه کافی را برای جبران هرگونه از دست دادن درآمد تضمین کنند. کارگران باردار با ارائه گواهی پزشکی، موظف به کار در شیفت شب نیستند. کارگران باردار ممکن است در طول ساعات کاری بدون از دست دادن حقوق تحت معاینات پزشکی دوران بارداری قرار گیرند. این دستورالعمل ۱۴ هفته مرخصی زایمان را پیش‌بینی می‌کند که دو هفته آن باید قبل از تولد باشد. زنان به دلیل بارداری و زایمان نباید از کار اخراج شوند.

ب. تبصره ۲ ماده واحده قانون اصلاح قوانین تنظیم جمعیت خانواده بیان می‌دارد: «مدت مرخصی زایمان (یک و دو قلو) زنان شاغل در بخش‌های دولتی و غیردولتی نه ماه تمام با پرداخت حقوق و فوق‌العاده‌های مربوط تعیین می‌شود. همسران افراد یاد شده نیز از دو هفته مرخصی اجباری (تشویقی) برخوردار می‌شوند».

اقداماتی از این قبیل را انجام دهد: محدود کردن تعداد کارگرانی که در معرض خطر قرار دارند، کنترل انتشار عوامل در محل کار با استفاده از روش‌های فنی، سازماندهی اقدامات حفاظتی جمعی و یا فردی، جلوگیری یا کاهش انتشار تصادفی در خارج از محل کار با استفاده از اقدامات بهداشتی، نصب علائم هشدار دهنده خطر، برنامه‌ریزی برای مقابله با حوادث، جمع‌آوری، ذخیره‌سازی و دفع زباله، ترتیب دادن شرایط جابجایی و حمل و نقل ایمن عوامل بیولوژیکی.

ج. در قانون بازنشستگی پیش از موعد کارگران مشاغل سخت و زیان‌آور از کارگران مشاغل سخت حمایت‌هایی انجام شده است برای مثال: برای افرادی که حداقل ۲۵ سال متوالی و متناوب در کار سخت و زیان‌آور مشغول بوده‌اند و حق بیمه پرداخت کرده باشند، این امکان وجود دارد که تقاضای بازنشستگی کنند و اگر قبل از رسیدن به مدت پیش گفته دچار فرسایش جسمی و روحی ناشی از اشتغال در کارهای سخت و زیان‌آور شوند با تأیید کمیسیون‌های پزشکی (موضوع ماده ۹۱ قانون تأمین اجتماعی) با هر میزان سابقه خدمت امکان بهره‌مندی از مزایای این قانون را دارند.

د. همچنین در آیین‌نامه اجرایی قانون بازنشستگی پیش از موعد کارگران مشاغل سخت و زیان‌آور پیش‌بینی شده است: کارفرمایان مکلف به معاینه کارگران شاغل در مشاغل سخت و زیان‌آور هستند تا از سلامتی آن‌ها اطلاع کسب کنند و با تشخیص به موقع بیماری از فرسایش روحی و جسمی آنان پیشگیری نمایند. همچنین موظفند نتیجه معاینات را ثبت و نسخه‌ای از آن را به سازمان تأمین اجتماعی ارسال نمایند. همچنین معاینات قبل از استخدام طبق ماده ۹۰ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ انجام می‌گردد.

۴-۲-۳- تدابیر اتخاذ شده در خصوص کارگران با شرایط خاص

برخی از کارگران به اقتضای شرایط خاص نیاز به حمایت و حفاظت بیشتری در محیط کار دارند. از جمله آن‌ها می‌توان به زنان باردار و شیرده اشاره کرد که برای تأمین سلامت مادر و جنین، نیازمند تدابیر ویژه‌ای هستند. در ادامه به ذکر برخی

همچنین پیشگیری از حوادث و بیماری‌های ناشی از کار، حفظ و ارتقای سلامتی کارگران و سالم‌سازی محیط‌های کار، تشکیل کمیته‌های حفاظت فنی و بهداشت کار با رعایت ضوابط و مقررات مندرج در این آیین‌نامه در کارگاه‌های کشور الزامی است».

د. همچنین ماده ۲ همین آیین‌نامه بیان می‌دارد: «کارگاه‌هایی که دارای ۲۵ نفر کارگر باشند، کارفرما مکلف است کمیته‌ای به نام کمیته حفاظت فنی و بهداشت کار در کارگاه با اعضای ذیل تشکیل دهد: ۱- کارفرما یا نماینده تام‌الختیار او ۲- نماینده شورای اسلامی کار یا نماینده کارگران کارگاه ۳- مدیر فنی و در صورت نبودن او یکی از سر استادان کارگاه ۴- مسؤول حفاظت فنی ۵- مسؤول بهداشت حرفه‌ای».

۴-۲-۵- آموزش

آموزش قواعد ایمنی و بهداشت و نحوه اجرای آن‌ها به همه شاغلین در محیط کار، می‌تواند یکی از کم‌هزینه‌ترین و سودمندترین راهکارها در جهت کاهش تلفات جانی و مالی ناشی از نقض مقررات ایمنی و بهداشت باشد. ذیلاً به ذکر مواردی از سیاست‌های پیشگیرانه ایران و اتحادیه اروپا با استفاده از ابزار آموزش می‌پردازیم:

الف. در مجموعه مقررات ایمنی عمومی شرکت ملی نفت ایران در صفحه دوم، یکی از مصادیقی که جهت انجام باید توسط مدیریت صورت پذیرد، ایجاد شرایط لازم برای آموزش عمومی/تخصصی اج‌اس‌ای به کارکنان و ایجاد دوره‌های آموزشی برای کار ایمن ذکر گردیده است.

ب. بند ۲ ماده ۱ قانون تشکیلات و وظایف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که در خصوص مقررات مربوط به سلامت و امنیت شغلی می‌باشد، بخشی از وظایف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی را این‌گونه برمی‌شمارد: «تأمین بهداشت عمومی و ارتقاء سطح آن از طریق اجرای برنامه‌های بهداشتی خصوصاً در زمینه بهداشت محیط، مبارزه با بیماری‌ها، بهداشت خانواده و مدارس، آموزش بهداشت عمومی، بهداشت کار و شاغلین با تأکید بر اولویت مراقبت‌های بهداشتی اولیه با همکاری و هماهنگی دستگاه‌های ذیربط».

ج. در سند ایمنی و سلامت شغلی ویژه کارکنان بیمارستان‌ها، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران،

ج. در تبصره ماده ۳ قانون ترویج تغذیه با شیر مادر و حمایت از مادران در دوران شیردهی آمده است: «مادران شیرده بعد از شروع به کار مجدد در صورت ادامه شیردهی می‌توانند حداکثر تا ۲۰ ماهگی کودک روزانه یک ساعت از مرخصی (بدون کسر از مرخصی استحقاقی) استفاده کنند».

۴-۲-۴- مشارکت کارگران

مشارکت کارگران کمک شایانی به شناسایی و رفع خطرات محیط کار می‌نماید. از این رو امر می‌تواند یکی از سیاست‌های پیشگیرانه مؤثر در کاهش خطرات محیط کار باشد. در ادامه به ذکر برخی مصادیق قانونی در خصوص مشارکت کارگران در زمینه ایمنی و بهداشت کار در ایران و اتحادیه اروپا می‌پردازیم:

الف. در دستورالعمل EEC/۱۰۴/۱۹۹۲ که هدف آن در درجه اول بهبود ایمنی و حفاظت از سلامت کارگران در صنایع استخراجی سطحی و زیرزمینی است، الزاماتی در این زمینه برای کارفرمایان ایجاد شده است؛ برای مثال کارفرما باید اطمینان حاصل کند که کارگران به‌طور منظم تحت بررسی‌های بهداشتی مرتبط با فعالیت‌های خود قرار می‌گیرند و از مشاوره و مشارکت کارگران در مورد مسائل ایمنی و سلامت استفاده نماید.

ب. ماده ۱۹ منشور جامعه حقوق اساسی اجتماعی کارگران در پرداختن به مسئله امنیت و سلامت در کار بیان می‌کند: «هر کارگری باید در محیط کار خود از شرایط بهداشتی و ایمنی رضایت‌بخشی برخوردار باشد. تدابیر مناسب برای دستیابی به هماهنگی بیشتر شرایط در این زمینه، با حفظ بهبودهای انجام‌شده باید اتخاذ شود. اقدامات باید به‌ویژه نیاز به آموزش، اطلاعات، مشاوره و مشارکت متوازن کارگران را در رابطه با خطرات رخ داده و اقدامات انجام‌شده برای حذف یا کاهش آن‌ها را در نظر گیرد».

ج. در ماده ۱ آیین‌نامه کمیته حفاظت فنی و بهداشت آمده است: «به منظور تأمین مشارکت کارگران و کارفرمایان و نظارت بر حسن اجرای مقررات حفاظت فنی و بهداشت کار، صیانت نیروی انسانی و منابع مادی کشور در کارگاه‌های مشمول و

از اجرای عدالت، از انتقام‌جویی‌های شخصی پیشگیری نماید. بنابراین تعریف مجازات می‌تواند سبب استقرار نظم در جامعه گردد. اما علاوه بر آثار مذکور، وجود مجازات اثر پیشگیرانه نیز دارد؛ زیرا جامعه با آگاهی از ضمانت اجرای پیش‌بینی شده در قانون، از ارتکاب جرم اجتناب می‌نماید. در حالی که اگر قانون بدون ضمانت اجرا باشد، فاقد اقتدار لازم برای جلوگیری از ارتکاب جرم است. از طرفی اگر فردی با نقض مقررات قانونی محکوم به مجازات گردد، با توجه به تحمل مشقت حبس از تکرار جرم پرهیز می‌نماید. پس می‌توان پیش‌بینی مجازات را نیز یکی از سیاست‌های پیشگیرانه دانست. در ادامه به ذکر برخی مصادیق تعریف جرم و تعیین مجازات آن در حوزه نقض مقررات ایمنی و بهداشت در ایران و اتحادیه اروپا می‌پردازیم:

الف. ماده ۱۷۶ قانون کار بیان می‌دارد: «متخلفان از هر یک از موارد مذکور در مواد ۵۲ - ۶۱ - ۷۵ - ۷۷ - ۷۹ - ۸۳ - ۸۴ و ۹۱ برای هر مورد تخلف حسب مورد علاوه بر رفع تخلف یا تأدیه حقوق کارگر یا هر دو در مهلتی که دادگاه با کسب نظر نماینده وزارت کار و امور اجتماعی تعیین خواهد کرد، به ازای هر کارگر به ترتیب ذیل محکوم خواهند شد: ۱- برای تا ۱۰ نفر، ۲۰۰ تا ۵۰۰ برابر حداقل مزد روزانه یک کارگر ۲- برای تا ۱۰۰ نفر نسبت به مازاد ۱۰ نفر، ۲۰ تا ۵۰ برابر حداقل مزد روزانه یک کارگر ۳- برای تا بالاتر از ۱۰۰ نفر نسبت به مازاد ۱۰۰ نفر، ۱۰ تا ۲۰ برابر حداقل مزد روزانه یک کارگر؛ در صورت تکرار تخلف، متخلفان مذکور به حبس از ۹۱ روز تا ۱۸۰ روز محکوم خواهند شد.»

ب. در مجموعه مقررات حفاری شرکت ملی نفت ایران در صفحه بسیست و یکم، اقدامات انضباطی در قالب توبیخ شفاهی، توبیخ کتبی و درج در پرونده، تنزل رتبه، تعلیق و اخراج کارکنان خاطی مقرر گردیده است: «شرکت ملی حفاری ایران با کارکنانی که عمداً قوانین اچ‌اس‌ای را نقض می‌کنند به شدت برخورد خواهد کرد. بسته به شرایط، اقدامات اصلاحی و انضباطی وفق مقررات شرکت ملی حفاری ایران به صورت مرحله‌ای تا اخراج کارکنان خاطی خواهد بود. اقدامات انضباطی در صورت تخطی از قوانین و مقررات ایمنی

مقررات مربوط به ایمنی و سلامت شغلی را برای کارکنان بیمارستان‌ها جهت دوره آموزشی ضمن خدمت کارکنان بیان کرده است.

د. بر اساس دستورالعمل EEC/۲۷۰/۱۹۹۰ در خصوص کار با تجهیزات صفحه نمایش، کافرمايان در جهت تضمین امنیت و سلامت کارگران موظف به انجام تجزیه و تحلیل ایستگاه‌های کاری به منظور ارزیابی شرایط ایمنی و بهداشت و اتخاذ تدابیر مناسب برای رفع خطرات یافت‌شده و مطابقت آن‌ها با الزامات دستورالعمل کارگران را در مورد کلیه اقدامات مرتبط با سلامت و ایمنی آن‌ها و مربوط به ایستگاه کاری هستند. همچنین آن‌ها وظیفه اطلاع‌رسانی و آموزش را بر عهده دارند. علاوه بر این، آن‌ها باید فعالیت‌های کارگران را به گونه‌ای برنامه‌ریزی کنند که کار روزانه روی تجهیزات صفحه نمایش به‌طور دوره‌ای با وقفه یا تغییر فعالیت قطع شود. آن‌ها باید قبل از شروع این نوع کار، و هر زمان که تغییر اساسی در سازمان ایستگاه کاری ایجاد شود، آموزش‌هایی را در مورد استفاده از ایستگاه کاری به کارگران ارائه دهند.

ه. ماده ۴ کنوانسیون امنیت و سلامت حرفه‌ای (کار در بارانداز یا اسکله) ۱۹۷۹، در تبیین هدف اقدامات متخذه توسط دول عضو کنوانسیون بیان می‌دارد: «قوانین یا مقررات ملی باید تجویز نماید که اقدامات منطبق با قسمت سوم این کنوانسیون در مورد کار بارانداز با این هدف اتخاذ شود: الف) تهیه و نگهداری مکان‌های کار، تجهیزات و روش‌های کار که ایمن و بدون خطر آسیب به سلامت باشند؛ ب) تهیه و حفظ وسایل ایمن برای دسترسی به هر محل کار؛ ج) ارائه اطلاعات، آموزش و نظارت لازم برای اطمینان از حفاظت از کارگران در برابر خطرات تصادف یا آسیب به سلامت ناشی از یا در جریان کار آن‌ها...»

۴-۲-۶- جرم‌انگاری و پیش‌بینی مجازات

جرم‌انگاری و پیش‌بینی مجازات برای جرائم می‌تواند واجد چند اثر باشد: تنبیه مجرم، می‌تواند سبب استقرار عدالت کیفری گردد. علاوه بر آن مجازات قادر است آسیب‌های وارده به مجنی‌علیه را تا حدی کاهش داده و با مطمئن ساختن وی

زمینه اعمال جرمه‌های اداری بر «کارفرمایان» (شرکت‌ها) ارائه می‌دهد و بیان می‌کند که: «هیأت مدیره در نظر خواهد گرفت که کارفرما دقت لازم را انجام داده است یا نه. اگر شواهد در مورد تعادل احتمالات نشان دهد که کارفرما تمام مراقبت‌های منطقی را انجام داده است - که این شامل در نظر گرفتن این است که یک فرد معقول در این شرایط چه کاری انجام می‌داد- همچنین در صورتی که کارفرما به‌طور منطقی به مجموعه‌ای از حقایق اشتباه اعتقاد داشته باشد که در صورت صحت، فرد مرتکب فعل یا ترک فعل را بی‌گناه می‌کند.» علاوه بر این، سایر راهنمایی‌های ارائه شده توسط هیأت جبران خسارات کارگران بیان می‌کند که در رابطه با یک جرم کیفری، متهم در صورتی تبرئه می‌شود که بتواند ثابت کند که «بر اساس احتمالات، همه اقدامات احتیاطی منطقی برای رعایت شرایط انجام شده است. اگر تعقیب قضایی صورت گیرد، جرمه‌ای تا سقف ۵۶۹۰۰۰ دلار می‌تواند اعمال شود. البته در صورت تداوم تخلف، جرمه بیشتر از ۲۸۴۰۰ دلار برای هر روز که در طی آن تخلف پس از روز اول ادامه می‌یابد، قابل اعمال است.» مجازات حبس بیش از شش ماه نیز قابل اعمال است همچنین امکان تعقیب یک مدیر از طریق دیگری نیز وجود دارد. این قانون بیان می‌کند که اگر شرکتی مرتکب تخلف شود، افسر، مدیر یا نماینده شرکتی که جواز ارتکاب جرم را مجاز می‌کند، اجازه آن را می‌دهد یا با آن موافقت می‌کند نیز مرتکب تخلف می‌شود (Strang, 2015: 97-98).

۴-۲-۷- سایر سیاست‌های پیشگیرانه

علاوه بر موارد ذکر شده در موارد بالا، دو نظام حقوقی ایران و اتحادیه اروپا، اقدام به تدوین برخی قوانین پیشگیرانه به صورت پراکنده و مطابق با مقتضیات نهادهای مجری قانون نموده‌اند که به برخی از آنان ذیلاً اشاره می‌گردد:

الف. در دستورالعمل 1989/654/EEC که در خصوص حداقل پیشنیازهای امنیت و سلامت در محیط کار تدوین شده است، آمده است: مسیرهای تردد به خروجی‌های اضطراری و خود خروجی‌ها همیشه روشن نگه داشته می‌شوند. تعمیر و نگهداری فنی محل کار و تجهیزات و دستگاه‌ها، به‌ویژه موارد ذکر شده در ضمیمه‌های یک و دو، انجام

عمومی، در قالب یک اقدام اصلاحی و به‌صورت مرحله‌ای و می‌تواند شامل توییح شفاهی، توییح کتبی و درج در پرونده، تنزل رتبه، تعلیق و اخراج کارکنان خاطی باشد. در صورت بروز تخلف از سوی پیمانکاران یا بازدیدکنندگان، آموزش مجدد ایشان و در صورت مستمر بودن عدم رعایت قوانین اچ‌اس‌ای، نسبت به ترخیص آنان اقدام خواهد شد.

ج. طبق ماده ۱۵ قانون حفاظت خاک در صورت شناسایی واحدهای آلاینده خاک سازمان را مکلف می‌دارد تا به آلوده کننده اخطار دهد تا ظرف مدت معین متناسب با نوع آلاینده، منشأ را حذف نموده، خاک را بازسازی کرده و خسارت وارده را جبران نماید. در این مورد نیز مستنکف علاوه بر توقف فعالیت، رفع آلودگی و جبران خسارت زیست‌محیطی به جزای نقدی دو تا پنج برابر خسارت وارده و در صورت تکرار علاوه بر این موارد به حداکثر جزای نقدی با حکم مرجع قضایی محکوم می‌گردد.

د. در قوانین اتحادیه اروپا، در بسیاری موارد تعیین ضمانت اجرا برای نقض قوانین ایمنی و بهداشت، به قانون ملی دولت‌ها سپرده شده است. در ادامه برای نمونه به وضعیت مقررات آلمان اشاره خواهد شد: در آلمان قانون ۱۹۹۶ دو نوع جرم «اداری» و «کیفری» را ایجاد می‌کند که هر دو فقط توسط اشخاص حقیقی قابل ارتکاب هستند. تخلف اداری به طرق زیر انجام می‌شود: اگر کارفرما یا شخص حقیقی عمداً یا از روی سهل‌انگاری، برخلاف مقررات مصوب طبق بخش ۱۸ یا ۱۹ عمل کند، حداکثر جرمه ۵۰۰۰ یورو است. اگر کارفرما یا شخص مسؤول یا کارمند، عمداً یا سهل‌انگارانه برخلاف دستور لازم‌الاجرای اعمال شده توسط بخش ۲۲ (۳) عمل کند، حداکثر جرمه برای یک تخلف از سوی کارفرما یا شخص مسؤول ۲۵۰۰۰ یورو و برای کارمند ۵۰۰۰ یورو است. تخطی مدیر از این وظیفه تخلف است. اگر فردی بتواند ثابت کند که برای جلوگیری از ارتکاب جرم اهتمام لازم را به عمل آورده است، تبرئه خواهد شد (Blanc, 2018: 11-12).

یک کتابچه راهنمای منتشر شده توسط هیأت جبران خسارات کارگران، راهنمایی‌هایی را در مورد معنای «سنجش لازم» در

حد نیاز سفرهای روزانه شهری هستند آلودگی هوا را نیز کاهش دهند.

۵- تفاوت‌های سیاست جنایی ایران با اتحادیه اروپا در خصوص مقررات ایمنی و بهداشت

نظام حقوقی ایران و اتحادیه اروپا تفاوت‌هایی نیز در زمینه مقررات ایمنی و بهداشت دارد. این تفاوت‌ها در بخش سیاست جنایی نیز ظهور پیدا می‌کند. ذیلاً تفاوت‌های مذکور را بررسی می‌نماییم.

۵-۱- سیاست جنایی مشارکتی در ایران و اتحادیه اروپا

سیاست جنایی مشارکتی، یعنی مشارکت جامعه مدنی و نهادهای غیردولتی در فرآیندهای جنایی (کیفری و غیرکیفری). مشارکت مردم می‌تواند به روند رسیدگی کمک شایانی نماید؛ هم از نظر سرعت رسیدگی و هم این که فرهنگ‌سازی در این زمینه می‌تواند به گزارش‌دهی و همکاری با مسؤولین و همچنین پیشگیری از وقوع جرم کمک نماید. سیاست جنایی مشارکتی یا سیاست جنایی توأم با شرکت وسیع جامعه، یعنی در نظر گرفتن آثار ضرورت حیاتی ایجاد اهرم‌های تقویتی دیگری به غیر از پلیس یا قوه قضائیه به منظور اعتبار بخشیدن بیشتر به یک طرح سیاست جنایی است که به وسیله قوه مجریه و قوه مقننه تهیه و تدوین می‌گردد. استفاده از قدرت رسانه‌های جمعی، انجمن‌ها و شهروندان در ایجاد توافق و هماهنگی درباره سیاست جنایی ضروری است (نادری و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۸۹۲-۱۸۹۳). به لحاظ نظری قلمرو یا دامنه سیاست جنایی مشارکتی شامل تمام مراحل تدوین و اجرای سیاست جنایی می‌شود که در این میان، مرحله اجرای سیاست جنایی که شامل مرحله پیشگیری و مرحله واکنش به پدیده مجرمانه می‌باشد بیشتر مطرح و از اهمیت به‌سزایی برخوردار است و در همین قلمرو، مرحله پاسخ‌دهی واکنشی که مشارکت مردم را در بر دارد اهمیت و گستردگی بیشتری را به خود اختصاص می‌دهد؛ چرا که این مرحله، مرحله گسترده‌ای است که در واقع تمام مراحل مختلف فرایند کیفری از بدو وقوع و ارتکاب جرم و تعقیب آن را تا مرحله اجرای حکم کیفری و بازپذیری اجتماعی بزهکار دربر می‌گیرد و تمام ارکان جامعه مدنی می‌

می‌شود و هرگونه نقصی که می‌تواند ایمنی و سلامت کارگران را تحت تأثیر قرار دهد، در اسرع وقت اصلاح می‌شود. محل کار و تجهیزات و دستگاه‌ها، به ویژه مواردی که در ضمیمه یک، بند ۶ و ضمیمه دو بند ۶ ذکر شده است، به‌طور منظم تا سطح مناسبی از بهداشت تمیز می‌شوند. تجهیزات ایمنی و وسایلی که برای جلوگیری یا از بین بردن خطرات در نظر گرفته شده‌اند، به ویژه مواردی که در ضمیمه های یک و دو ذکر شده‌اند، به‌طور منظم نگهداری و بررسی می‌شوند.

ب. در دستورالعمل EEC/۲۶۹/۱۹۹۰ در خصوص حداقل‌های لازم امنیت و سلامت در کار جهت حمل دستی بار آمده است: بر اساس دستورالعمل حاضر، کارفرمایان باید هر کاری که می‌توانند انجام دهند تا نیازی به جابجایی دستی بار توسط کارگران نباشد. در مواردی که نمی‌توان از دستکاری دستی اجتناب کرد، کارفرما نحوه سازماندهی کار را تغییر می‌دهد یا به کارگران وسایلی را برای کاهش خطر ارائه می‌دهد. همچنین با سازماندهی ایستگاه‌های کاری به منظور ایمن ساختن حمل و نقل تا حد امکان، ارزیابی از قبل شرایط بهداشتی و ایمنی بار توجه به نوع کار به ویژه ویژگی‌های بار، اجتناب یا کاهش خطر آسیب به‌ویژه کمر با انجام هر کاری که ممکن است با در نظر گرفتن محیط کار و فعالیت، اطمینان از اینکه کارگران اطلاعاتی در مورد وزن و توزیع وزن یک بار دارند و اطمینان از آموزش مناسب، مشاوره و مشارکت کارگران در حمل بار از خطرات احتمالی جلوگیری می‌نمایند.

ج. بر اساس مواد ۴ و ۵ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا وسایل نقلیه موتوری باید تحت آزمایش و معاینه قرار گرفته و گواهینامه مبنی بر رعایت حد مجاز آلودگی را دریافت کنند که در غیر این صورت از تردد این وسایل نقلیه بدون گواهینامه پیش‌گفته جلوگیری می‌گردد. ماده ۶ نیز مقرر می‌دارد که شهرداری، نیروی انتظامی، وزارتخانه و سازمان‌های ذی‌ربط باید نحوه تردد و وسایل نقلیه و سیستم حمل و نقل را به‌گونه‌ای سامان دهند که با وجود آن که در

که منابع و محیط زیست دچار آسیب نشود و نسل‌های آینده نیز بتوانند از منابع و محیط زیست استفاده مطلوب داشته باشند (Singh, 2013: 20-23).

در راستای چارچوب مفهومی توسعه پایدار، که یک چارچوب کلی و منعطف می‌باشد، مفاهیم جزئی‌تری در ادبیات نویسندگان و حقوقدانان شکل گرفته است که هدف از طراحی و ارائه آن‌ها، اجرای دقیق و جامع توسعه پایدار در همه جوانب مختلف زندگی انسانی می‌باشد. یکی از این مفاهیم، «شهروندی زیست محیطی» می‌باشد. در یک نگاه کلی مقصود از شهروندی زیست محیطی، داشتن دانش، نگرش و مهارت‌هایی در زمینه ایمنی، بهداشت و سلامت محیط زیست شهری است؛ به طوری که این موارد منتهی به رفتارهای طرفدار محیط زیست شود. استراتژی رشد اتحادیه اروپا مصوب ۲۰۲۰، چشم‌انداز اروپایی برای اقتصاد سبز، تجدیدپذیر و کم‌کربن مطابق با نقشه راه ۲۰۵۰ اتحادیه اروپا، توجه ویژه‌ای به مشارکت و تعامل شهروندان و شهروندی زیست محیطی دارد. شهروندی زیست محیطی مفهومی تأثیرگذار در بسیاری از زمینه‌های مختلف مانند ایمنی، بهداشت، سلامت، اقتصاد، سیاست، فلسفه، مدیریت، شرکت‌ها می‌باشد که می‌تواند به‌طور ویژه در زمینه سیاست‌گذاری کیفری نیز به کار گرفته شود (Popescu, 2019: 5-7).

شهروندی زیست محیطی به‌عنوان یک جنبه مهم در رسیدگی به مشکلات ایمنی، بهداشت و سلامت زیست محیطی مانند تقویت فشار افکار عمومی بر دولت‌ها برای انجام اقدامات سیاسی و حقوقی ضروری در ارتباط با تأمین ایمنی، بهداشت و سلامت جامعه محسوب می‌شود؛ همچنین قادر است به‌طور خاص در راستای پیشگیری از نقض مقررات ایمنی و بهداشت و در گام بعد جرم‌انگاری موارد نقض مقررات ایمنی و بهداشت نقش‌آفرینی کند. در ادبیات نویسندگان و حقوقدانان، تعاریف مختلفی از شهروندی زیست محیطی وجود دارد. برخی از تعاریف مزبور مشابه و برخی نیز تفاوت‌های خاصی با یکدیگر دارند. دلیل این امر نیز به تفاوت

توانند در آن ایفای نقش نمایند. بدین ترتیب در کنار اهرم‌های پاسخ‌دهی دولتی به پدیده مجرمانه، امکان مشارکت فعال شهروندان و نهادهای جامعه مدنی نیز در فرآیند کیفری فراهم شده و پاسخ به جرم صرفاً جنبه رسمی و دولتی محض نخواهد داشت این تعاریف و تعاریف مشابهی که از سیاست جنایی مشارکتی شده است، همساز با تعریف خود سیاست جنایی است، جز اینکه به بعد تکامل‌یافته آن و حضور مردم و نهادهای مردمی در فرآیند آن تأکید می‌شود. پذیرش مشارکت مردمی به‌عنوان فصل مقوم سیاست جنایی، از آن رو است که حضور مردم و می‌شود. پذیرش مشارکت مردمی به‌عنوان فصل مقوم سیاست جنایی از آن روست که حضور مردم و نهادهای مدنی، رسانه‌های گروهی، فضای سایبر، شبکه‌های اجتماعی مجازی و... در مرحله تدوین قوانین، جرم‌انگاری، کیفرگذاری و اساساً شکل‌گیری سیاست جنایی تقنینی اثرگذار است (رستمی و بهره‌مند، ۱۴۰۲: ۱۱۱-۱۱۳). همچنین، در سیاست جنایی قضایی عادلانه بی‌اثر نیست. چنانکه در زمینه اقتناع بزه‌دیده و بازپذیری اجتماعی بزهکار نقش مثبت دارد. این نقش در همکاری با پلیس در زمینه‌های مختلف به ویژه در عرصه پیشگیری از جرم محسوس است.

با توجه به آنچه بیان شد، در تبیین سیاست جنایی مشارکتی مهم‌ترین عنصر مشارکت شهروندان می‌باشد. در چارچوب نظام سیاسی-حقوقی اتحادیه اروپا، تئوری «شهروندی زیست-محیطی» سنگ‌بنا و محور اصلی مشارکت شهروندان محسوب می‌شود. در فضای روابط میان تابعان حقوق، متغیرهای مختلفی وجود دارد. یکی از این متغیرها «حفظ محیط زیست» می‌باشد که اساس آن بر پایه ایمنی، بهداشت و سلامت طراحی شده است. در رویکرد کلاسیک، منابع موجود در محیط زیست بدون تعریف حد و مرزی مشخص توسط دولت‌ها مورد بهره‌برداری قرار می‌گرفت و در نتیجه به موازات آن، محیط زیست بشری، ایمنی، بهداشت و سلامت ابناء بشر نیز در معرض تهدید جدی قرار می‌گرفت (Fisher, 2019: 351). با گذشت زمان و روشن شدن اهمیت حفظ ایمنی، بهداشت و سلامت محیط زیست، مفهوم توسعه پایدار در ادبیات نویسندگان و حقوقدانان شکل گرفت. در قالب این مفهوم، دولت‌ها باید به نحوی در مسیر توسعه حرکت کنند

تعیین شده است و سیاست جنایی در خصوص ایمنی و بهداشت نیز از این قاعده مستثنی نیست.

۵-۲- سازمان‌های اختصاصی برای رعایت مقررات ایمنی و بهداشتی از طریق تأسیس شخصیت حقوقی

پیش‌تر ذکر شد که هر دو نظام حقوقی ایران و اتحادیه اروپا، خط فکر مشابهی در خصوص استفاده از سیاست‌های جنایی پیشگیرانه دارند و اشاره شد که سیاست جنایی مشارکتی یکی سیاست‌های جنایی پیشگیرانه سودمند است که می‌توان از آن در جهت جلوگیری از وقوع حوادث و زیان‌های مادی و معنوی وارده در اثر نقض قوانین ایمنی و بهداشت بهره جست. اما این دو نظام حقوقی از استفاده و بهره‌گیری از ابزار سیاست جنایی مشارکتی تفاوت فاحشی با یکدیگر دارند. به‌نحوی که در اتحادیه اروپا نهادهایی زیادی را برای اعمال این سیاست تأسیس گردیده‌اند و با فعالیت‌های مختلف، سعی در کاهش تبعات سوء نقض مقررات ایمنی و بهداشت دارند اما متأسفانه در ایران هم در بعد مقررات قانونی و هم در بعد تأسیس سازمان‌های مردم‌نهاد و حمایت از آن‌ها خلأهای بسیاری وجود دارد که این مسئله مطابق مطالب پیش‌تر اشاره شده به تفاوت‌های مبنایی این دو نظام در خصوص نوع ارتباط حاکمیت با مردم بازمی‌گردد. پراکندگی و قلت این مقررات به حدی است که نظام حقوقی ایران به نظام‌مند کردن آن‌ها حتی نزدیک هم نشده است. یکی از معدود قواعد موجود در این زمینه ماده ۶۶ قانون آیین دادرسی کیفری است که بیان می‌دارد: «سازمان‌های مردم‌نهادی که اساس نامه آن‌ها در زمینه حمایت از اطفال و نوجوانان، زنان، اشخاص بیمار و دارای ناتوانی جسمی یا ذهنی، محیط‌زیست، منابع طبیعی، میراث فرهنگی، بهداشت عمومی و حمایت از حقوق شهروندی است، می‌توانند نسبت به جرایم ارتكابی در زمینه‌های فوق اعلام جرم کنند و در تمام مراحل دادرسی شرکت کنند. تبصره ۱: در صورتی که جرم واقع شده دارای بزه‌دیده خاص باشد، کسب رضایت وی جهت اقدام مطابق این ماده ضروری است. چنانچه بزه‌دیده طفل، مجنون و یا در جرایم مالی سفیه باشد، رضایت ولی، قیم یا سرپرست قانونی او اخذ می‌شود. اگر ولی، قیم یا سرپرست قانونی، خود مرتکب جرم شده باشد، سازمان‌های مذکور با اخذ رضایت قیم اتفاقی

در رویکردهای فلسفی باز می‌گردد (Hall, 2016: 123-124).

در چارچوب مفهوم کلاسیک شهروندی که در حاضر در نظام حقوقی ایران به‌عنوان سنگ‌بنای سنتی رابطه حاکمیت و مردم محسوب می‌شود، افراد انسانی به واسطه داشتن رابطه شهروندی با حاکمیت از یک مجموعه از حقوق بهره‌مند می‌شوند. به تعبیری مفهوم کلاسیک شهروندی یک مفهوم حق‌محور می‌باشد. در این فضا، عموماً مصادیقی از حقوق عمومی خاص مانند حق مشارکت سیاسی، حق اولویت در استفاده از خدمات عمومی و ... برای افراد جامعه تعریف می‌شود؛ اما در چارچوب مفهوم شهروندی زیست محیطی که در نظام حقوقی اتحادیه اروپا به‌عنوان سنگ‌بنای سنتی رابطه حاکمیت و مردم محسوب می‌شود، اعضای جامعه علاوه بر تمتع از برخی حقوق عمومی خاص، تکالیفی مشخص از جمله تکلیف مشارکت در پیشگیری از جرائم و نیز واکنش نسبت به ارتکاب جرائمی که به‌طور خاص منافع و امنیت عموم را به‌صورت مستقیم تحت تأثیر قرار می‌دهد، نیز باید انجام دهند (Dalton, 2019: 238-239).

به بیان ساده‌تر تفاوت اصلی نظام حقوقی ایران و اتحادیه اروپا در سیاست جنایی مشارکتی راجع به نقض مقررات ایمنی و بهداشت به مبنای نوع ارتباط حاکمیت با مردم در شیوه تعریف رابطه شهروندی بازمی‌گردد. این امر بدین معناست که در نظام حقوقی اتحادیه اروپا، سیاست مشارکتی در خصوص نقض قوانین ایمنی و بهداشت در قالب یک حق و تکلیف متقابل مردم و دولت تبلور می‌یابد و دولت‌ها در این نظام به بهانه اعمال حاکمیت - که یکی از جلوه‌های بارز آن در امور کیفری نمود پیدا می‌کند - خود را از فرصت بهره‌مندی از مشارکت عمومی مردم در این امر محروم ننموده‌اند. در حالی که در نظام حقوقی ایران، دولت رویکردی کلاسیک نسبت به مفهوم حاکمیت و شهروندی دارد که بر مبنای آن دولت با دارا بودن اقتدار عالی، دخالت مردم در جنبه‌های کیفری را، که به‌عنوان جلوه‌ای از اعمال حاکمیت ملی شناخته می‌شوند، به حداقل می‌رساند. در این راستا فرصت مشارکت مردم در جنبه‌های مشارکتی سیاست جنایی تا حد زیادی به‌صورت مضیق

یا تأیید دادستان، اقدامات لازم را انجام می‌دهند. تبصره ۲: ضابطان دادگستری و مقامات قضایی مکلفند بزه‌دیدگان جرایم موضوع این ماده را از کمک سازمان‌های مردم‌نهاد مربوطه، آگاه کنند. تبصره ۳: سازمان‌های مردم‌نهاد در صورتی می‌توانند از حق مذکور در ماده ۶۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴، استفاده کنند که از مراجع ذی‌صلاح قانونی ذی‌ربط مجوز اخذ کنند و اگر سه‌بار متوالی اعلام جرم یک سازمان مردم‌نهاد در محاکم صالحه به‌طور قطعی رد شود، برای یک‌سال از استفاده از حق مذکور در ماده ۶۶ قانون ذکرشده، محروم می‌شوند. تبصره ۴: اجرای این ماده با رعایت اصل یکصد و شصت و پنجم (۱۶۵) قانون اساسی است و در جرایم منافی عفت سازمان‌های مردم‌نهاد موضوع این ماده می‌توانند با رعایت ماده ۱۰۲ این قانون و تبصره‌های آن تنها اعلام جرم نموده و دلایل خود را به مراجع قضایی ارائه دهند و حق شرکت در جلسات را ندارند».

در مورد ماده فوق نیز می‌توان گفت علی‌رغم پیش‌بینی این ظرفیت برای سازمان‌های مردم‌نهاد، نهادهای جهت انجام این مأموریت بسیار کم بوده و بازیگر کافی در این عرصه وجود ندارد. بنابراین سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران رکن محکمی محسوب نمی‌شوند.

نتیجه‌گیری

تعارض و سردرگمی در سیاست جنایی ایران در مرحله مدیریت و اجرای مجازات دچار بحران شدید می‌باشد. اهداف مستتر و مکنون در سیاست جنایی تقنینی که متضمن دیدگاه تساهل حداقلی یا تساهل صفر بوده و رویکرد غالب خود را مبتنی بر تشدید، ارباب، بازدارندگی و سرکوبگری کیفر قرار داده است، در مرحله اجرا با انعطاف، تساهل، انسداد و وقفه جدی مواجه می‌شود. وجود مشکلاتی نظیر فاصله زمانی زیاد بین قطعیت احکام کیفری و اجرای آن‌ها، گسترش تدابیر عفو عمومی و خصوصی، توسعه تدابیر آزادی مشروط و تعلیق مجازات، تساهل و رأفت در برخی قوانین اجرای احکام کیفری مانند آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها، عدم نظارت و کنترل کافی بر اجرای پاره‌ای از مجازات‌ها مانند تهیه لوايح و پیش‌نویس‌های قانونی موازی در سطح قوه قضائیه و سایر

نهادهای ذی‌ربط، ضعف امکانات فیزیکی، صعوبت و محال بودن اجرای برخی از کیفرهای شرعی و عرفی، عدم وجود ضوابط اصلاحی و بسیاری دیگر از معضلات، سیاست جنایی اجرای مجازات را با رکود شدید مواجه نموده و از اثربخشی کیفرها به شدت کاسته است. در قوانین ایران و آیین‌نامه‌های داخلی مربوطه، مسؤلیت‌های متعددی برای کارفرما و نهادهای نظارتی برای اطمینان از حفظ بهداشت محیط و جلوگیری از ابتلای کارگران به بیماری‌های مرتبط با کار... پیش‌بینی شده است. از این رو به نظر می‌رسد سیاست جنایی قانونی ایران برای مقابله با وقوع جرائم مرتبط با حوزه بهداشت در حمایت از کارگران تنظیم شده باشد. در ارتباط با شباهت‌های سیاست جنایی ایران و اتحادیه اروپا باید عنایت داشت که، هر دو نظام حقوقی، مرحله نیازسنجی را پشت‌سر نهاده‌اند. هر دو در رویه خلاءهایی داشتند، حوادث مختلف تأثیر شگرفی بر افکار عمومی و دولت‌ها گذاشت و اهمیت و نیاز تدوین یک مجموعه قوانین منسجم، یادآوری گردید. یکی از شباهت‌های نظام حقوقی ایران و اتحادیه اروپا، وجود خلاءهای متعدد در زمینه این مقررات است. از این رو هر دو نظام حقوقی، با در نظر داشتن اهمیت و ضرورت این قواعد، سعی در شناسایی خلاءها و رفع آن‌ها دارند. منطقی‌تدوین قوانین منسجم توأم با سیستم نظارتی قوی و ضمانت اجرای الزام‌آور، برای هر دو نظام حقوقی پیشنهاد می‌شود.

علاوه بر این، در هر دو نظام حقوقی، سیاست‌های مشابهی در جهت کاهش موارد نقض مقررات اچ‌اس‌ای اتخاذ شده است. مهم‌ترین سیاست‌های مزبور عبارتند از: سیاست نظارت؛ سیاست تدابیر اتخاذ شده در خصوص مشاغل سخت و زیان‌آور یا به تعبیری، کاهش خطرات و مضرات مشاغل سخت و زیان‌آور و به حدقل رساندن حوادث آن‌ها از دیگر سیاست‌های پیشگیرانه‌ای است که در قوانین اتحادیه اروپا و ایران پیش‌بینی شده است؛ سیاست تدابیر اتخاذ شده در خصوص کارگران با شرایط خاص؛ در واقع برخی از کارگران به اقتضای شرایط خاص نیاز به حمایت و حفاظت بیشتری در محیط کار دارند. از جمله آن‌ها می‌توان به زنان باردار و شیرده اشاره کرد که برای تأمین سلامت مادر و جنین، نیازمند تدابیر ویژه‌ای هستند؛ سیاست مشارکت کارگران، زیرا مشارکت

به‌عنوان جلوه‌ای از اعمال حاکمیت ملی شناخته می‌شوند، به حداقل می‌رسانند. در این راستا فرصت مشارکت مردم در جنبه های مشارکتی سیاست جنایی تا حد زیادی به‌صورت مضیق تعیین شده است و سیاست جنایی در خصوص ایمنی و بهداشت نیز از این قاعده مستثنی نیست.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانت‌داری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردید.

تعارض منافع: تدوین این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: نگارش مقاله مشترکاً توسط نویسندگان انجام گرفته است.

تشکر و قدردانی: از تمام کسانی که ما را در تهیه این مقاله یاری رسانده‌اند، سپاسگزاریم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی سامان یافته است.

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی

- بابایی، مریم؛ رضایان، سحر و جوزی، سیدعلی (۱۴۰۰). «ارزیابی عملکرد سامانه مدیریت بهداشت ایمنی و محیط زیست در پروژه طراحی و ساخت سد در گروه صنعتی تهران با استفاده از مدل تعالی سازمانی (EFQM)». *بهداشت و ایمنی کار*، ۱۱(۳): ۴۱۷-۴۳۲.

- تقدیسی، محمدحسین (۱۳۸۵). «مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست (HSE)؛ رویکردی خلاق در توسعه پایدار (سرمقاله)». *سلامت کار/ایران*، ۳(۴-۳): ۱-۵.

- خراسانی زواره، داوود و شکوهی، محمدرضا (۱۳۹۶). «ریزش ساختمان پلاسکو به دنبال آتش سوزی و درس

کارگران کمک شایانی به شناسایی و رفع خطرات محیط کار می‌نماید. از این رو این امر می‌تواند یکی از سیاست‌های پیشگیرانه مؤثر در کاهش خطرات محیط کار باشد. سیاست آموزش یکی دیگر از سیاست‌های مشترک ایران و اتحادیه اروپا می‌باشد. آموزش قواعد ایمنی و بهداشت و نحوه اجرای آن‌ها به همه شاغلین در محیط کار، می‌تواند یکی از کم هزینه‌ترین و سودمندترین راهکارها در جهت کاهش تلفات جانی و مالی ناشی از نقض مقررات ایمنی و بهداشت باشد. در کنار مشابهت‌ها، سیاست جنایی ایران و اتحادیه اروپا تفاوت‌هایی را هم نسبت به یکدیگر دارند. اولین تفاوت در زمینه سیاست جنایی مشارکتی است. در تبیین سیاست جنایی مشارکتی مهم‌ترین عنصر مشارکت شهروندان می‌باشد. در چارچوب نظام سیاسی-حقوقی اتحادیه اروپا، تئوری «شهروندی زیست-محیطی» سنگ‌بنا و محور اصلی مشارکت شهروندان محسوب می‌شود. شهروندی زیست محیطی به‌عنوان یک جنبه مهم در رسیدگی به مشکلات ایمنی، بهداشت و سلامت زیست محیطی مانند تقویت فشار افکار عمومی بر دولت‌ها برای انجام اقدامات سیاسی و حقوقی ضروری در ارتباط با تأمین ایمنی، بهداشت و سلامت جامعه محسوب می‌شود؛ همچنین قادر است به‌طور خاص در راستای پیشگیری از نقض مقررات ایمنی و بهداشت و در گام بعد جرم‌انگاری موارد نقض مقررات ایمنی و بهداشت نقش‌آفرینی کند. تفاوت اصلی نظام حقوقی ایران و اتحادیه اروپا در سیاست جنایی مشارکتی راجع به نقض مقررات ایمنی و بهداشت به مبنا و نوع ارتباط حاکمیت با مردم در شیوه تعریف رابطه شهروندی بازمی‌گردد. این امر بدین معناست که در نظام حقوقی اتحادیه اروپا، سیاست مشارکتی در خصوص نقض قوانین ایمنی و بهداشت در قالب یک حق و تکلیف متقابل مردم و دولت تبلور می‌یابد و دولت‌ها در این نظام به پنهان اعمال حاکمیت - که یکی از جلوه‌های بارز آن در امور کیفری نمود پیدا می‌کند- خود را از فرصت بهره‌مندی از مشارکت عمومی مردم در این امر محروم ننموده‌اند. در حالی که در نظام حقوقی ایران، دولت رویکردی کلاسیک نسبت به مفهوم حاکمیت و شهروندی دارد که بر مبنای آن دولت با دارا بودن اقتدار عالی، دخالت مردم در جنبه‌های کیفری را، که

کنفرانس جهانی مدیریت، اقتصاد، حسابداری و علوم انسانی در آغاز هزاره سوم.

- نادری، قائم؛ عباسی، اصغر و اسماعیلی، مهدی (۱۳۹۹). «سیاست‌های جنایی مشارکتی». ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۳(۴): ۱۸۹۱-۱۹۰۹.

ب. منابع انگلیسی

- Asbury, S (2024). *Navigating ISO 45001: Techniques, Implementation Tools and Case Studies*. London: CRC Press.

- Beken, T (2007). *The European Waste Industry and Crime Vulnerabilities*. London: Maklu.

- Benjamin, A (2008). *Fundamental Principles of Occupational Health and Safety*. London: International Labor Organization press.

- Bernatt, M; Marcos, F & Outhuijse, A (2024). *Judicial Review of Competition Law Enforcement in the EU Member States and UK*. Hague: Kluwer.

- Blanc, F (2018). *From Chasing Violations to Managing Risks: Origins, Challenge*. London: Edward Elgar.

- Bogg, A; Collins, J; Robert Freedland, M & Herring, J (2024). *Criminality at Work*. Oxford: Oxford University Press.

- Burgess, A; Alemanno, A & Zinn, J (2016). *Routledge Handbook of Risk Studies*. Hague: Routledge.

- O'Hara, D; Eaton, M & Taylor Ross, M (2019). *Integral Ecology for a More Sustainable World: Dialogues with Laudato Si'*. London: Rowman & Littlefield.

- Fisher, E (2019). *Environmental Law: Text, Cases and Materials*. Oxford: Oxford University Press.

آموخته‌های آن». *ارتقای ایمنی و پیشگیری از مصدومیت‌ها*، ۱۲۰-۱۲۴: (۳)۵.

- دارابی، حسین؛ رنجبر وکیل‌آبادی، داریوش؛ کشمیری، سعید؛ رماوندی، بهمن؛ ضیایی، منصور و امیدوار، محسن (۱۳۹۸). «بررسی ضرورت آموزش آکادمیک رشته مدیریت سلامت، ایمنی و محیط زیست (HSE) در مقطع تحصیلات تکمیلی». *مجله طب جنوب*، ۲۲ (۴): ۲۴۸-۲۶۳.

- رستمی، سینا و بهره‌مند، حمید (۱۴۰۲). «راهبرد قانونمندی‌سازی افشاگری فساد در پرتو سیاست جنایی مشارکتی». *مجله حقوقی دادگستری*، ۸۷(۱۲۲): ۱۰۹-۱۳۴.

- صباغی، حمیدرضا (۱۴۰۲). «ساختمان متروپل؛ ریشه‌های پیدایش و رهنمون‌هایی برای پیشگیری از تکرار». ماهنامه گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۳۱(۶): ۱-۲۰.

- فرشاد، علی اصغر؛ خسروی، یحیی و علی‌زاده، سیدشمس‌الدین (۱۳۸۵). «نقش سیستم مدیریت HSE در بهبود عملکرد بهداشت، ایمنی و محیط زیست سازمان‌ها و توسعه پایدار (مطالعه موردی)». *سلامت کار ایران*، ۳(۳-۴): ۶-۱۱.

- قره بیگی، وحید (۱۳۹۶). *قانون ایمنی و بهداشت در صنعت. شیراز: کنفرانس بین‌المللی کارشناسان اچ اس ای صنایع نفت، گاز، پتروشیمی، فولاد، سیمان و پروژه‌های عمرانی. شیراز.*

- کاظمی، فاطمه و کاظمی، سیما (۱۴۰۲). «ارزیابی سیاست‌های مسکن شهری در سه دهه اخیر در ایران با رویکرد HSE». *علوم زیست محیطی و دانش جغرافیا*، ۱۶(۱): ۱-۲۰.

- محمدی، رزاق (۱۳۹۵). *امنیت شغلی با رویکرد ایمنی و سلامت و نقش آن در نگهداری کارکنان سازمان. تهران:*

- Hall, M; Wyatt, T; South, N; Nurse, A; Potter, G & Maher, J (2016). *Greening Criminology in the 21st Century*. London: Routledge.
- Hseham, A (2024). *Remarkable Historical Events That Transformed Our World*. London: Mds.
- Kamardeen, I & Abid, H (2024). *Occupational Diseases in the Construction Industry*. Hague: Routledge.
- Popescu, I; Romandas, N; Lohan, N. M; Albulescu, A; Mihalache, E & Baciu, C (2019). *Criminal liability in case of infringement of the rules on occupational safety and health and the occurrence of accidents at work-subjects of the offenses*. Vole 290, Hague: MATEC Web of Conferences.
- Prosser, T (2010). *The Regulatory Enterprise: Government, Regulation, and Legitimacy*. Oxford: Oxford University Press.
- Scriven, A & Hodgins, M (2011). *Health Promotion Settings: Principles and Practice*. London: SAGE.
- Tatiya, R (2010). *Elements of Industrial Hazards: Health, Safety, Environment and Loss Prevention*. London: CRC Press.